

## GEOLOGIK MUAMMOLAR

**Gulchexrahon Kenjayeva Mamajonovna**

*Farg'ona viloyati O'zbekiston tumani 4 -umumiy o'rta ta'lim maktabi*

*Geografiya fani o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqola maqolada tabiiy resurslardan foydalanish va geologik muammolar, tabiat bilan jamiyat o'rtasida munosabatlarni murakkablashuvi, tabiiy muhitning inson ta'sirida o'zgarishi haqida batafsil bayon qilingan.*

**Kalit so'zlar:** *tabiiy resurslar, ekologik muvozanat, global muammolar, fitotsenoz, biotsenoz.*

### KIRISH:

Ma'lumki tabiiy resurslardan ko'plab foydalanish natijasida tabiat bilan jamiyat o'rtasida munosabatlarni murakkablashuvi tobora kuchaymoqda. Inson tabiatga qanchalik kuchli ta'sir etsa o'z navbatida tabiat xam shunchalik aks ta'sir etadi, ba'zan keyingi ta'sir birinchidan ko'ra katta miqyosda sodir bo'ladi. Buning oqibatida tabiiy kambag'allashuvi, atrof muhitning ifloslanishi, turli miqyosdagi falokatli tabiiy hodisalarni tarkib topishi, inson sog'ligining yomonlashuvi, ekologik muvozanatning buzilishi, ekologik vaziyatni murakkablashuvi va boshqa salbiy hodisalar rivojlana boradi. Bularni jami insonni yashash sharoitlarining qulaylik darajasini turlicha og'irlashishiga sabab bo'ladi.

### ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA:

Tabiiy muhitning inson ta'sirida o'zgarishi o'z navbatida sayyoraviy, hududiy va mahalliy ekologik muammolarni rivojlanishiga sabab bo'lmoqda. Bu muammolarni bosqichma-bosqich hal qilinishi eng dolzarb hisoblanadi, chunki Yer kurrasidagi barcha insoniyatning hayot-mamot ayni shu global muammolar yechimiga bog'liqligini xar bir kishi tan olmoqda.

Ushbu qaltis ekologik vaziyat mavjud bo'lgan sharoitda hozirdan tabiiy muhitda yuz berishi mumkin bo'lgan noxush hodisalarni bashoratlarini ishlab chiqish eng zaruriy ilmiy vazifalardan biri deb hisoblash joiz. Tabiat bilan jamiyat o'rtasida o'zaro munosabatlarning borgan sari murakkablashishi turli ekologik muammolarning tarkib topishiga va ularning keng maydonlarda sodir bo'lishiga sabab bo'lmadi.

Havo va suvning ifloslanishi, zaminning mahsuldorligini pasayib borayotganligi o'simlik va hayvonot dunyosi turlarining kamayish yo'nalishida taraqqiy qilinaotganligi, quruq o'lkalarda cho'llashish hodisasining kengayib borayotganligi va boshqa nomatlub tabiiy jarayon hamda hodisalarning miqyosini kuchayishi kelajakda qanday xunuk ekologik va ijtimoiy- iqtisodiy oqibatlarga olib kelishi hozirdanoq ko'ra bilishni taqozo etadi. Inson xo'jalik faoliyatining tezkorlik bilan taraqqiy qilayotganligi tabiat qo'ynidagi boyliklarning borgan sari xo'jalik ishlab chiqarishiga kiritilishini tezlashtirish jarayonida tabiatda qayta aks-sado xam joylarda tez- tez yuz bermoqda boshqacha aytganda, nihoyatda tezkorlik

bilan tabiiy resurslardan foydalanish uni tobora qashshoqlashtirib qo'ymoqda-ki, buning natijasida tabiat insondan o'ch olmoqda.

#### **NATIJARLAR:**

Orol dengizining qurib borayotganligi, Balxash ko'li, Issiqko'lining sathini tushib borayotganligi, O'rta Osiyodagi daryo va ko'llarning suvini ifloslanib ketganligi sug'oriladigan yerlarning melliorativ xolatini yomonlashib ketganligi talay ekologik muammolarni keltirib chiqaradi- ki, ularni tezroq hal qilish borgan sari zaruriyatga aylanmoqda. Chunki, bu xol katta miqyosda tabiiy ekologik zarar yetkazmoqda. Ana shunday qator savollarga to'g'ri va ob'ektiv javob topish uchun ularni barqarorlashtirish va buning natijasida yetuk asoslangan ilmiy bashoratli ma'lumotlarni ishlab chiqish insoniyat uchun naqadar zarur.

Antropogen omillar hozirgi vaqtda tabiatdagi eng kuchli omillardan biri bo'lib hisoblanadi. Inson tirik organizmlarga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir etib yoki yashash sharoitini o'zgartirib uning tarqalishiga yoki qirilib yo'q bo'lishiga sababchi bo'lishi mumkin. Ovchilik bilan shug'ullanish dastlab ozuqaga bo'lgan talabni qondirish maqsadida olib borilgan bo'lsa, keyinchalik kiyim kechak va har xil qimmatli materiallar olish uchun avj olib ketdi. Bu o'z navbatida ko'pchilik hayvonlarni yo'q qilib yubordi. Masalan, Biotsenozning eng muhim xususiyatlaridan biri uning turlar tarkibidir. Ayni bir biotsenoz uchun xos bo'lgan o'simlik va hayvon turlarining umumiy soni deyarli doimiy bo'lib, har xil turdagi biotsenozlarda o'zgarib turadi.

#### **MUHOKAMA:**

Nam tropik o'rmonlardagi biotsenozlar turlarga boy hisoblansa, qurg'oqchil va sovuq viloyatlardagi biotsenozlarda turlar kam uchraydi. Maydon birligiga to'g'ri keladigan turlar soni biotsenozning turlarga to'yinganligi deb ataladi. U ham turli biotsenozlarda turlar tarkibi kabi o'zgarib turadi. Har qanday biotsenoz ma'lum tarkibdagi hukmronlik qiluvchi hayot shakllariga ega bo'ladi. Masalan, o'rmon biotsenozlarida fanerofitlar hukmronlik qilsa, o't o'simliklardan tashkil topgan biotsenozlarda gemikriptofitlar, arid viloyatlarda esa xamefitlar va terofitlar hukmronlik qiladi. Biotsenoz, sdatda fitotsenoz, zootsenoz, mikotsenoz va mikrobiotsenozlardan tashkil topadi. Biotsenoz va u bilan bog'langan biotopning chegaralari birinchi navbatda o'simlik qoplami o'zgarishi bilan aniqlanadi.

#### **XULOSA:**

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, bugungi kunda ekologik muammolarni kelib chiqishiga aslida biz insonlar sababchimiz. Biroq bularning barchasini hal etib bo'lmasada, keyingi yosh avlod ongiga buni singdirishimiz lozim. Shundagina bir nechta ekologik yangi muammolar paydo bo'lmasligi mumkin.

#### **ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Ochilov M. Yangi pedagogik tehnologiyalar. Qarshi : Nasaf. 2000.
2. Alimqulov N.R., Abdullaev I.X., Xolmurodov Sh.A. Amaliy geografiya. – T.: 2015
3. Abdullaev I.X. va boshqalar. Ma'muriy geografiya. – T.: 2014.
4. Rafiqov A.A. Geoekolog muammolar. T., O'qituvchi.T., 2004.